

Ik ben ik; Philippe Saxer

TEKST: MAX E. AMMANN FOTO'S: FRITZ GERBER EN THOMAS GERBER

Kunst van de menseli

Zestig jaar na het overlijden van Adolf Wölfli (1864-1930), van de Waldau-kliniek in Zwitserland een van de meest bekende outsider kunstenaars, betrad Philippe Saxer (1965) op vijftwintigjarige leeftijd diezelfde kliniek. Zijn talent en de artistieke output van vijf andere kunstenaars van de Waldau-kliniek, resulteerden in 2004 in de succesvolle film 'Hallelujah! Der Herr ist verrückt' van Alfredo Knuchel. In 2005 volgde de opening van een atelier, de Kunstwerkstatt Waldau. De film is in de grote Zwitserse filmhuizen vertoond en de werken die de kunstenaars in de Kunstwerkstatt hebben gemaakt, zijn geëxposeerd in Zwitserland, Duitsland, Frankrijk, Japan en enkele jaren geleden

nog in Galerie Herenplaats te Rotterdam. In de acht jaar sinds de totstandkoming van de Kunstwerkstatt hebben er zo'n dertig patiënten gewerkt. Van hen is Philippe Saxer de bekendste en waarschijnlijk de meest getalenteerde. In 2005 toonde het Museum im Lagerhaus in St. Gallen nog een retrospectief van zijn werk ter gelegenheid van zijn veertigste verjaardag, compleet met bijbehorende catalogus.

Philippe Saxer werd in Bern geboren als één van drie zonen van een ingenieur. Philippe en zijn broer Jean-Pierre zijn allebei in dezelfde kliniek opgenomen (geweest) en ook allebei verbonden aan de Kunstwerkstatt. Philippe zat op een basisschool in een buitenwijk van

Philippe Saxer
Zonder titel, 1996
Oost-Indische inkt op papier, 21 x 15 cm
Collectie Rolf Röhliberger

Stills uit de film 'Hallelujah! Der Herr ist verrückt' van Alfredo Knuchel, 2004. Op dvd verkrijgbaar via de website www.alfilm.ch

jke ziel

Bern en ging daarna naar een particuliere middelbare school, het Humboltianum. Van 1982 tot 1985 was Saxer in de leer bij het commerciële glas-in-loodatelier van de bekende Zwitserse kunstenaar Konrad Vetter (1922). Hij combineerde het werk bij de studio met zijn studie aan de kunstacademie van Bern. Hij volgde daar tot 1987 onderwijs en bleef daarnaast actief in het atelier van Vetter. Zijn eerste exposities had Saxer al als leerling. In 1985 won hij bovendien een prijs tijdens een tentoonstelling van zijn werk in het Zwitserse Glasmuseum in Romont.

In 1987 traden de eerste symptomen van zijn ziekte op en werd hij opgenomen in de psychiatrische kliniek van Münsingen, waar hij twee jaar verbleef. Daarna woonde hij een →

Philippe Saxer
Kop, 1986
Gemengde techniek op papier, 30 x 21 cm
Collectie Korine en Max E. Ammann

jaar in een eigen appartement, voordat hij in 1990 in de Waldau-kliniek werd opgenomen. In de daaropvolgende tweeëntwintig jaar woonde Philippe Saxer afwisselend in de Waldau-kliniek of in een eigen woning, eerst in Bern, daarna op het platteland en tegenwoordig weer in een buitenwijk van Bern, niet ver van de kliniek. Toen hij in 1990 in de kliniek werd opgenomen, maakte hij zijn tekeningen aanvankelijk in de gang. Voor het maken van grotere werken in acryl- of olieverf mocht hij gebruik maken van de werkplaats van de huisschilder van de kliniek, Otto Frick (1943). Frick, die inmiddels met pensioen is, werd mentor van de jonge Philippe, die zich destijds vaak wat verloren voelde. Frick stimuleerde ook andere patiënten van de Waldau-kliniek om kunst te maken en

was tien jaar later dan ook een van de drijvende krachten achter de oprichting van de Kunstwerkstatt.

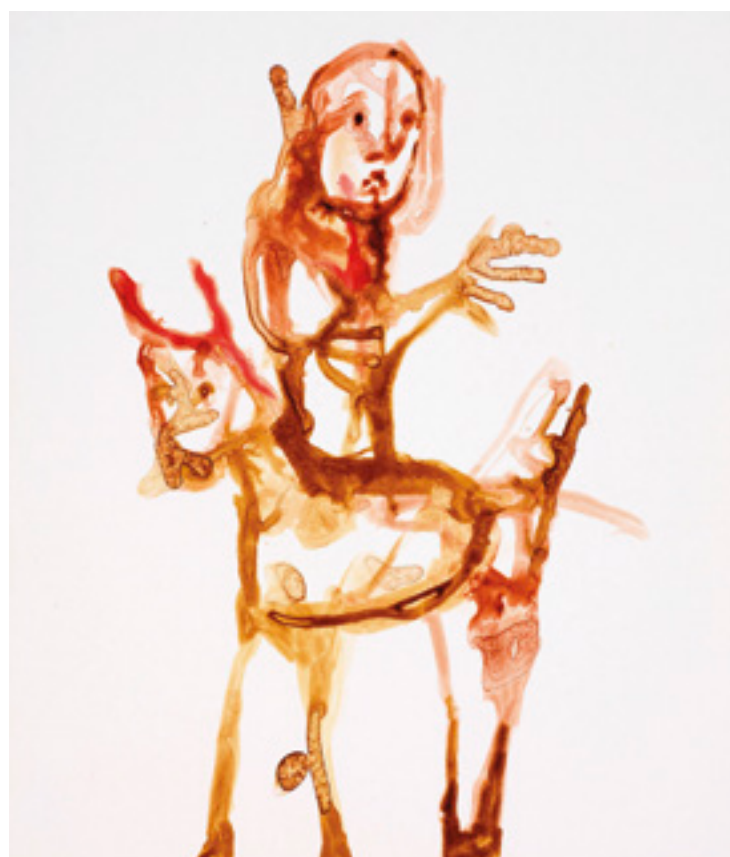
Hond, paard, worst en auto

Philippe Saxer is een vriendelijke, rustige en bescheiden man. Hij werkt, zoals alle Waldau-kunstenaars, deels thuis en deels in de Kunstwerkstatt. De kunstenaars die daar deel van uitmaken worden alleen als patiënt in de kliniek opgenomen als hun ziekte de kop op steekt. Dit geldt ook voor Philippe Saxer, die sinds 1990 vermoedelijk ongeveer de helft van de tijd in de kliniek heeft doorgebracht. De ups en downs van zijn ziekte vinden hun afspiegeling in zijn werk. Tijdens zijn klinische fases worden manische periodes afgewisseld met

depressieve. In de manische periodes stroomt hij over van ideeën, werkt hij snel en drukt hij zijn emoties uit. In de depressieve periodes produceert hij weinig en beperkt hij zich tot slechts enkele motieven. Hoewel Saxer lijdt onder angst, wanhoop en verontrusting, blijft hij rustig. Als het goed gaat en hij in staat is om in zijn appartement te wonen, bezoekt hij toch regelmatig de Kunstwerkstatt, die is gehuisvest in een oude houten schuur op het terrein van de kliniek. Als hij kalmer en beter benaderbaar is, is zijn werk constanter en is vooral het plezier waarmee hij schildert en tekent voelbaar. Dankzij zijn concentratie kan hij dan langere tijd aan een stuk doorwerken. Hoewel Saxer zijn gedachten niet spontaan deelt, beantwoordt hij eventuele vragen naar

Philippe Saxer
Maske, 2007
Gemengde techniek op papier, 30 x 30 cm
Collectie Korine en Max E. Ammann

Philippe Saxer
Hond-mens, 2007
Gouache op papier, 28 x 24 cm
Collectie Korine en Max E. Ammann

Philippe Saxer
Kop, 2008
Gouache op doek, 30 x 24 cm
Particuliere collectie

alle eerlijkheid. Zo ook de vraag waarom dieren in combinatie met de menselijke figuur zo vaak voorkomen in zijn werk. Hij vertelt dat de mens vroeger altijd dominant was in zijn werk. Maar zo'n vijftien jaar geleden begon hij daarnaast het dier in zijn kunst op te nemen. Meestal een hond of een paard. Hij denkt dat zijn recente werk iets minder direct verbonden is met wat hem op een dag overkomt. "Vroeger, als we thuis worst aten, tekende ik een worst. Als ik auto reed, tekende ik een auto." De kunstwereld kent hij wel, maar hij voelt zich er niet bij betrokken. Hij bladert weliswaar door kunstboeken en kunsttijdschriften, maar hij is niet geïnteresseerd in de grote namen uit de geschiedenis van de kunst. Hij schept uitsluitend voor zichzelf. Vanuit zijn →

Philippe Saxer
Oorplasser, 1995
Gouache op papier, 42 x 30 cm
Collectie Korine en Max E. Ammann

Kunst in de Waldau-kliniek

Adolf Wölfli (1864-1930), die internationaal beschouwd wordt als een van de belangrijkste outsider kunstenaars ooit, verbleef meer dan vijftig jaar in de Waldau-kliniek, een psychiatrische instelling nabij de Zwitserse hoofdstad Bern. Wölfli liet een uitzonderlijk oeuvre na, met als hoogtepunten zijn 25.000 pagina's lange levensrelaas *Van de wieg tot aan het graf* en zijn muzikale composities. Daarnaast was hij de eerste 'psychopathische kunstenaar' over wie een biografie werd geschreven. In dit in 1921 gepubliceerde boekje werd Wölfli bij naam genoemd en omschreven als een kunstenaar, wat voor die tijd ongehoord was. Van de dood van Wölfli tot aan de komst van Philippe Saxer, was Waldau zo'n zestig jaar lang een artistiek niemandsland. De diverse directeuren en artsen van de kliniek hadden maar weinig belangstelling voor kunst. En dat terwijl Walter Morgenthaler, de psychiater die het boek over Wölfli had geschreven, nota bene in de jaren twintig een van de belangrijkste collecties van kunst van 'geestelijk gehandicapten' had verzameld. Jarenlang lag de collectie van Morgenthaler bij de Waldau-kliniek in de opslag, tot men zo'n vijftien jaar geleden begon deze in Europa te exposeren.

In deze zestig jaar van artistieke woestijntussen 1930 en 1990 was er slechts een man die naamsvermelding verdient: Fritz Jenzer (1907-1985), een beroepskunstenaar die patiënt werd en de schepper was van vele aansprekende aquarellen van de Waldau-kliniek.

eigen psyche. Hij toont zijn menselijke ziel. Hij tekent en schildert nog steeds zijn ervaringen, zijn zorgen en zijn omgeving, maar hij beschouwt zichzelf als professioneel kunstenaar en probeert de persoonlijke betrokkenheid zo veel mogelijk te beperken. Zijn werk is zijn realiteit en absoluut waarachtig. Het is lijden, agressie en woede, maar het drukt ook liefde of eenzaamheid uit, vaak op het karikaturale af.

Wisselende formaten

Het merendeel van de werken van Philippe Saxer bestaat uit zwart-wittekeningen in gewone of Oost-Indische inkt. In de jaren negentig, toen hij in de Waldau-kliniek verbleef, werkte hij op de formaten 42 x 30 cm of 30 x 21 cm. Later werkte hij met grotere formaten en met acryl-

of olieverf. In de afgelopen jaren, toen hij de ene crisis na de ander doormaakte, gebruikte hij vaak kleinere formaten en maakte hij tientallen werken van 8 x 10 cm. Elk van deze werken verradt een interessante expressie van Philippe Saxers emoties en vaardigheden. Sinds de eerste expositie van Saxer in Bern in 1984 is zijn werk regelmatig tentoongesteld, zowel in voorname Zwitserse galerieën als in het buitenland. Naast de catalogus van het Museum im Lagerhaus in St. Gallen, zijn er tientallen publicaties waarin Saxers kunst wordt getoond. Gevraagd naar hoe hij zelf denkt over tentoonstellingen, verkopen en erkenning, antwoordt hij dat het maken van kunst "het allerbelangrijkste" is. "De rest is een welkome bijzaak."

Max E. Ammann is kenner en verzamelaar van Outsider Art in Zwitserland (zie voor een interview: Out of Art, december 2009, p.p. 27-30).

De door Max E. Ammann en zijn vrouw Korine georganiseerde reizende tentoonstelling 'Weltensammler. Internationale Aussenseiterkunst der Gegenwart' is in het voorjaar van 2014 te zien in Sable d'Olonne, Frankrijk en daarna in Finland. Kijk voor een indruk: [www.network4events.com/projects/art/guided tour at the Kartause Ittingen](http://www.network4events.com/projects/art/guided%20tour%20at%20the%20Kartause%20Ittingen)) en www.kunstmuseum.tg.ch (Ausstellungen, Ausstellungsarchiv 23. Januar 2011 - 15. Mai 2011).

kunstwerkstattwaldau.ch

Philippe Saxer
Kunst per meter, 1996
Gemengde techniek op papier, 36 x 39 cm
Collectie Korine en Max E. Ammann

Philippe Saxer
Koppelaarster, 1994
Oost-Indische inkt op papier
100 x 100 cm
Collectie Otto Frick